రైలుబండిలో ప్రేమ

ఆయనగారికి ముప్ఫైరెండో యేట భార్య పోయింది. పోయిన తరవాత ఆయన మళ్లీ పెళ్లిమాట తలపెట్టలేదు. ఆయన తలపెట్టకపోవడము మాట అలావుండగా ఆయనకు దగ్గర బంధువులూ ఆప్తులూ అనేవారుకూడా ఆ ప్రశంస అసలే ఎత్తలేదు. "బాగుండదు. ఎవరైనా ఏమైనా అనుకుంటారేమో. అని ఆయన పినతండ్రి మాత్రము "ఏదో యెక్కడైనా చూచి మళ్లీ ముడేస్తేనే కాని వాడి నోట్లోకి మెతుకులు వచ్చే మార్గంలేదు. ఆ రవంతపనీ నీవూ నేనూ కలిసి చేస్తిమట్టాయనా తరువాత వాడిబతుకు వాడుబతుకుతా"డని అన్నాడు ఆయన పినమామగారితో.

"ఇద్దరు పిల్లలూ, బెడదా యింతుండగా ఇంకా పెళ్లిమాట లేమిటి బావా!" అన్నాడు పినమామగారు రహస్యముగా. దానితో ఆయన ద్వితీయము సంగతి ఆగిపోయింది.

పెళ్లాముతో కాపరము చేసే టప్పుడైనా ఆయన ఒకరోజు భార్యతో కలసిమెలిసి లేడు. ఎప్పుడూ పెళ్లాన్ని కొట్టడమో, తిట్టడమో! ఇంతేకాని చిలకాగోరువంకలాగా వుండేవాళ్ళు కారు. ఏమో అన్యోన్యము లేదనిచెప్పితే వాళ్ళ కిద్దరు పిల్లలు ఎలాకలిగినారు? అదోగాలిపాటు!

భార్యపోయి మూడేళ్లయింది. ఆయన పెద్దపిల్లవాడికి పన్నెండు సంవత్సరముల ఈడు వచ్చింది. రెండవపిల్ల వాడికి తొమ్మిదో సంవత్సరము. ఈ కాలవు పిల్లకాయలకు చిన్న

తనంలోనే స్వతంత్రం అబ్బుతుంది. కాబట్టే పెద్దపిల్లవాడు అప్పుడే తలకు క్రాపింగు చేయించుకున్నాడు. పంట్లాము తొడుగుకుంటున్నాడు. చిరిగిపోతే పోయింది, కోటుకూడా వేస్తున్నాడు; అంతేకాకుండా వాళ్ళమ్మతాలూకు ఎర్ర రవికలను చింపి సన్నని పేలికలను మెడచుట్టూ చుట్టుకుంటూన్నాడు. దొరలు అలా చుట్టుకుంటారు. అది నాగరికలక్షణం అనే సంగతి తెలియకుండా బడిలో పిల్లవాళ్లు వీడినిచూచి ఆక్షేపించేవారు!

రెండో పిల్లవాడు పాపం ఇంకా చిన్నతనం అవడంచేత ఈ వేషభాషలు నేర్చుకోలేదు. మాసిన గావంచాగుడ్డ కట్టుకొని వీధులవెంట తిరుగుతూ వుంటాడు. అప్పుడప్పుడు బడికి పోవడంకూడా కద్దు. చదువుకోవడం లేదని తండ్రిచేత తన్నులు తినడంకూడా కద్దు. బొడ్డూడని కుర్రకుంకను కిరసనాలుబుడ్డి ముందర కూలవేసి, "చదువు, వెధవా చదువు; బిద్యే ప్యాసవు," అంటే వాడు చస్తాడా!

పాపము వీడికి క్రాపింగులేదు. కాని పూర్వకాలపు బ్రాహ్మణచిన్నవాళ్ళ కున్నట్లు జుట్టుమాత్రం కలదు. పూజాపురస్కారాలు లేకపోవడంచేత అది ఒకళ్ళకు లొంగక ఇష్టం వచ్చినట్లు స్వేచ్ఛగా శిరస్సుమీద విహరిస్తూ వుంటుంది.

ఎలాగో యీ పిల్లవాళ్ల నిద్దరినీ పెట్టుకొని ఆ పెద్దమనిషి కాలక్షేపం చేస్తూవున్నాడు. రానురాను అతనికి కొంచెం పెండ్లిమీద భ్రమ కలిగింది. కాని పెళ్లి జరిగేవిధం లేదు. అతనికి భూములున్నాయా చదువులున్నాయా ఎవరైనా పిల్ల నివ్వడానికైనా!

ఒకనాడు అతడు రైలుబండిమీద ప్రయాణం అయి వెళ్లుతున్నాడు. అదిబూర్సుబండీ అవడంవల్ల అతడు కూర్చున్న గదిలో చాలామంది జనం లేరు.

నెత్తికి పాత్తుపంచ తలపాగా చుట్టుకొని మాసిపోయిన కుడితినీలోనుంచి తొంగిచూస్తున్న జంధ్యాలవల్ల బ్రాహ్మణుడని తెలిసికోగల పెద్దమనిషి వక్కడు.

మెడలో బంగారపు రుద్రాక్షపూస కట్టుకొని గూడ కట్టుతో నున్నని తలతో కమలాఫలము వొలిచి సేవకుడు ఇస్తూంటే తినే నాటకోటిసెట్టి యింకొకడు.

బాహ్యవేషాన్నిబట్టి చూస్తే తెల్లదొరవలె వుండవలెనని ప్రయత్నాలు సలిపినప్పటికీ తన శరీరకాంతి హిందూత్వము వెల్లడిచేస్తూన్న దనే సంగతి గుర్తెరగక, ఎడమచేతితో మీసము దువ్వుకుంటూ, పాపడసవరించుకొంటూ, కుడిచేతితో ఇంగ్లీషునవలను పట్టుకుని బహుదీక్షతో చదువుతూన్నట్టు నటించు నవనాగరిక విద్యార్థి ఇంకొక్కడు.

సన్నగ్లాసుగోమల్లు అద్దకపుచీర ధరించి, మోచేతులు దాటివచ్చు జాకెట్టుతొడిగి, రెండుభుజాలవద్దా రెండు పొళ్ల పిన్నులను గుచ్చి (ఈ పొళ్లు గాజురాళ్ళే అని కొందరు స్త్రీలు స్టేషనులో అనుకున్నారు) బంగారపు సన్ననిగాజుల జత ముంజేతుల కలంకారమగునట్టుచేసి నిష్కలంకవదన బింబముతో (అక్కడక్కడ నల్లనిమచ్చ లున్నాయి కాని, ప్రబంధకారులు కళంకంగా భావించిన బొట్టులేదు కాబట్టి నిష్కలంకం అనవచ్చు). చెన్నారుతూ నవనాగరిక విద్యార్థి తడవతడవకూ బంపు క్రేగంటి చూపులు తనపై బడినవని

యెరిగియు, ఎరగనట్టు భ్రమింపజేయుచూ, కిరస్తానీ సోదరీ మణులను తలపునకు దెచ్చు నాగరిక ప్రౌఢ వితంతు వాకతె.

ఇంకా నలుగురైదుగురు బండిలో కూర్చున్నారు. ఈమె కూర్చున్న బెంచీమీద కూర్చున్నాడు మన కథానాయకుడు. ఇంటివద్ద ఎలాగంటి దుస్తులు ధరించినా ప్రయాణంలో మాత్రం ఇతను మంచిబట్టలు వేసుకోవడం కద్దు; ఆ బట్టలు అత్తరువువాసనకూడా కొడుతూవుంటవి. నేడతను కాకీషర్టు వేసుకున్నాడు. షర్టు చేతులను మోచేతివరకూ ముడిచివేసినాడు; కుడిచేతికి తగిలించుకున్న బంగారపు గొలుసు అందరికీ అగుపించాలని అలా వేసినాడని స్టేషనులో కొంతమంది పెంకెసజ్జు కుర్రవాళ్లు అనుకున్నమాట వాస్తవం. భుజం మీద కండువాగాని నెత్తిమీద టోపీగాని ఉన్నవేమో అని చూడనక్కరలేదు; ఎందుచేతనంటే నెత్తిమీద టోపీ పెట్టుకుంటే నున్నగా దువ్వుకున్న పాపిడి చెరిగిపోతుంది; భుజంమీద కండువా వేసుకోవడం నవీనాచారకాండలో లేదు. అతడు నల్లగా వుంటాడని లోకులు వాకొంటారు కాని అతని అభిప్రాయం మాత్రం అదికాదు. విజయవిలాసంలో సుభద్ర చెప్పిన, "ఎగు భుజంబులవాడు మృగరాజ మధ్యంబు బుడుమిపుచ్చుకొను నెన్నడుమువాడు.... ....

....

.... మెరుగుచామనచాయ మేనివాడు.... ...." ఇత్యాదిపద్యం అతనికి కంఠతా రావడం మాట అటుండగా ముస్తాబైనప్పుడల్లా ఆపద్యమే చదవడంకూడా అలవాటు. చంద్రుడికి కళంకం వున్నట్టు అతడికి ఒక గొప్ప లోటుమాత్రం వున్నది;

అది నిజంగా లోటుగా ఎన్నవలసింది కాదు. ఏమంటారా? కళ్ళు రెండూ వాటివ్యాపారం అవి చేస్తూవుండడమే మనకు కావలసిన విషయంకాని వాటికి కొంచెం మెల్లవుంటే నేమి? ఈయనకు ఈమెల్ల యేమైనా సౌందర్యలోపం కలుగజేసిందా? ఒకవేళ అది అంగవైకల్యమే అనండి, లోపమే కాగట్టండి. అయినా లోకంలో ఎందరికి లేదు ఈలోపము? ఈసంగతి ఆయన ఎన్నిమార్లు అనుకోలేదు?

మన కథానాయకుడు బెంచీమీద కూర్చుని (మెల్లకన్ను అవడంమూలాన కాబోలు) ఒక కంటితో ఈవైపు, ఒక కంటితో ఆవైపు ఒక్క మారు బండిలో వున్నవాళ్ళను పరీక్షించేడు. ఆపరీక్షకు ఫలితం ఏమంటే, ఆయన కుడికన్ను నుంచి వచ్చే దృష్టులు ప్రౌఢవితంతువు మీద వాలినవి. ఎడమకన్నులోనుంచి బయలుదేరిన చంచల దృఙ్మాలికలు నాటికోటిసెట్టి చేతితో పట్టుకున్న కమలాఫలపు తొనమీద పడ్డాయని సెట్టి అనుకున్నాడు. విశ్వస్త చూపులు ప్రస్తుతం రైలుబండి కిటికీలోనుంచి దాటి వెలపలనున్న కొండలమీద ప్రయాణం చేస్తున్నట్లున్నాయి. కాని ఆడవాళ్ళ కళ్ళు హరిణ శాబక నేత్రాలవలె లోలములై వుంటాయని చెప్పడంవల్ల ఏ క్షణంలో ఎక్కడికి చూపులు ప్రసరింపచేస్తున్నామో చెప్పడం దుర్లభం. ప్రబంధకారు డెవడైనా అప్పు డక్కడ వున్నట్లయితే తత్క్షణం మన్మథుడు ఎడమా కుడీ విచక్షణ లేకుండా పుంఖాను పుంఖంగా పూలబాణాలు ఇద్దరిమీదా విసురుతున్నాడని వర్ణించకపోడు. ఇద్దరిమీదా విసురుతున్నా లేకున్నా మన కథానాయకుడి మీదమాత్రం ఆబాణాలు

పడి బాధపెట్టిన వని మాత్రం స్పష్టం. ఎందుచేతనంటే, హోరుమని నడుస్తున్న రైలుబండి చప్పుడులో మేళమై కొంచెం కొంచెంగా మూలుగులు వినబడ్డాయి. ఈ మూలుగులు క్రమక్రమంగా రాగవరసలోకి మారినాయి. రాగము ఆలాపన చేస్తున్న మనకథానాయకుని కుడికన్ను కుడిరెప్ప లోకీ ఎడమకన్ను ఎడమరెప్పలోకీ పోయి తెల్లగుడ్లుమాత్రం పయికి కానవచ్చేయి. ఆ తెల్లగుడ్లు ఎవరినైనా చూస్తున్నాయా ఏమో అంటే, అది చెప్ప వీలుపడదు.

రాగాలాపనచివర నాలిక పళ్లసందున పడి బండిలోవున్న వారిని తొంగిచూసింది; తన ప్రవీణత అందరూ మెచ్చుకుంటున్నారో లేదో అని తెలుసుకోవడమునకు కాబోలు. ఇంతట్లో నాలుక లోపలికి పోయింది. నల్లగుడ్లు బయటికి వచ్చేయి. కుడికన్ను విశ్వస్తమీాద పడ్డది. ఎడమకన్ను సెట్టిమీాద పడ్డది. విశ్వస్త కొంగులో దాచుకొన్న తమలపాకులూ, చెక్క-లూ, సున్నపుకాయా పయికి తీస్తూ ఉన్నది. సెట్టి బట్ట సవరించుకొని చేతులు కడుగుకుంటున్నాడు.

రాగం విసరడం అయినతర్వాత కథానాయకుడు కంఠం సర్దుకుని పద్యం చదవడం ప్రారంభించేడు. రాగాలాపం బండిలో వున్నవాళ్లందరికీ సంతోష మిచ్చిందనే ఆతని ధైర్యమే పద్యం చదివించిందంటే ఎక్కు-వ సరసంగా ఉంటుంది.

"ఉపిద, నీకపరాధ మొనరించితినయేని
మొలనూలుతోనన్ను మోదరాదె? ...."

అనేపద్యాన్ని మొదలుపెట్టి రాగవరసతో చదవడం

ఆరంభిచేడు. భావశూన్యం కాబట్టి రాగమునకు అభినయము అనవసరము. భావప్రధానము గల పద్యానికి అభినయము ప్రాణమనే సంగతి మన కథానాయకుడికి తెలుసును. అందు చేత నే రైలుబండి చప్పుడులో శ్రుతి కలిపి అభినయ పూర్వకంగా పద్యం చదవడం ప్రారంభిచేడు. కాని యీ అభినయ కార్యమును ముఖ్యముగా చేతులే చెయ్యడం మొదలు పెట్టేయి. నాటకాలలో తిరిగే నేటినటుడు ఈ అభినయ మందు ముఖమున భావము వ్యక్తమగుతుండడమే లేదని తప్పు పడుతాడు. కాని ముఖమునకల్లా ప్రధానమైనది కన్ను. కంటిలోని నల్లగుడ్లు పై రెప్పలోకి పోగా మిగిలిన తెల్లగుడ్లు కొంతమట్టుకు భావాన్ని వెల్లడి చేస్తున్నాయని చెప్పవచ్చును.

ఈ అభినయంలో కుడికన్ను చూపిన దారివైపు కుడి చెయ్యి విశృంఖలంగా పోయినది! ఎడమకన్ను చూపిన మార్గాన్ని ఎడమచెయ్యి పోవడం మూలాన సెట్టి మనస్సులో భయబీజము లంకురించడమే కాకుండా, నిలుచున్న పాటున చీల్చి వేద్దామనే న్యాయమైన సంకల్పంకూడా కలిగింది కాని. అది ఆచరణలోకి రాలేదు.

కుడిచెయ్యి విచ్చలవిడిగా కుడివైపు సంచరించడం నవ నాగరిక విద్యార్థికి సత్యాగ్రహము కలగడమునకు ప్రథమ కారణము. సత్యాగ్రహామునకు ఫలము—అతని ముఖం ఎర్రబారడం, చొక్కా చేతులు వెనకకు వెళ్లడం, నవల చేతి లోనుంచి కిందపడడం, గొలుసు పట్టుకు లాగి రైలుబండి ఆపుదామనే దృఢసంకల్పము. ఈ సత్యాగ్రహం ఏవిధం గానూ కార్యరూపంగా పరిణమించలేదు.

ఈ అభినయముతో పద్యం పూర్తి అయిందని బండిలో వాళ్ళందరూ సంతోషించారు. విశ్వస్తముఖమున మంద హాసరోచు లంకురించినవనీ ఎఱ్ఱని పెదవులుదాటి పైకివచ్చిన దంతములధావళ్య మట్లు చాటుతున్నదనీ మన కథానాయకుడు ఊహించినాడు. కార్యమునుబట్టి కారణము నూహించడము బుద్ధిమంతుల లక్షణం. ఆమె మనస్సులో ప్రణయ బీజము లంకురించినవనుట కనుమాన మీవూహే ఆతని కొసంగినది. కారణం వినా కార్యం జరుగబోదు కదా! కాని నిజముగా ఆలోచిస్తే ఈ వూహకు ఆధారము లేదు. ఎందుచేతనంటే ఆవిశ్వస్తదంతములు సహజముగా పెదవులను దాటివుండి నిరంతరము తెల్ల వెన్నెలలు కాయుచునే యుండును. ఇట్లుండుటవల్లనే కాబోలు తనముఖము నవ్వు ముఖమని ఆమె అనుకొనుచుండడము కూడా కద్దు.

ప్రణయబీజా లంకురించేయని నమ్మి ఆయన మళ్ళీపద్యం మొదలుపెట్టి చాలా జాలిపుట్టేటట్టు చదవవలెనని పూనుకున్నాడు.

"అతివా, దాపగనేల ? నిన్వలచి
నీకత్యంత సంతాప
దుస్థితి జేకూరిచి.................."

ఇత్యాది పద్యం అభినపూర్వకంగా రాగవరసతో చదివినాడు, ఇందులో మొదటిపాదం రెట్టించి చదివేడు కాని, శృంగార, కరుణా, భీభత్సరసము లందు మిశ్రితములై యున్నాయని లాక్షణికు లభిప్రాయపడకపోరు. అయితే శృంగారము పద్యమునందునూ, కరుణారసము చేతులను

జోడించి విశ్వస్తవైపు తిప్పి అంజలి ఘటించడములోనూ, భీభత్స మాతని ముఖలక్షణములందూ వేర్వేరుగా తాండవ మాడుచుండడముచేత రససాంకర్యము కలిగిన దని కాని దోషము పట్టినదని కాని వూహించ నవసరంలేదని సమాధానం చెప్పుకోవచ్చును.

ఇంకా పద్యం పూర్తి కాకముందే రైలుబండి రాజమహేంద్రవరం స్టేషనుకు వచ్చినిలబడ్డది. పద్యముకూడా ఆగిపోయింది. శ్రుతి లేక ఆగిపోయిందేమో అని సందేహ పడనక్కరలేదు. ఆగిపోవడం సాభిప్రాయపూర్వకంగానే జరిగింది. మనకథానాయకుడి నల్ల గుడ్లు పయిరెప్పలలోనుంచి యివతలకు వచ్చినవి. కుడికన్ను యథాప్రకారం విశ్వస్తమీద పడుటకుబదులుగా ఆవిడకూర్చున్న బెంచీభాగంమీద పడ్డది; ఎడమకన్ను సెట్టిబోడితలకాయను పరీక్షిస్తూన్న ట్లున్నది. మన కథానాయకుడు ఏకారణంచేతనో ముఖం బిక్కవేసి రైలుబండి గుమ్మమువైపు చూసినాడు. విశ్వస్త కిందకుదిగి తన తాలూకు పెట్టెను కిందకు దింపుకుంటున్నది. మనకథానాయకుడు లేచినాడు; జేబులోనుంచి టిక్కెట్టుతీసి పరీక్షించినాడు. దానిమీద ఏలూరని వ్రాసివున్నది. ఏలూరనిరాసి వుంటేమాత్రం రాజమంద్రంలో దిగ కూడదా అనుకున్నాడు. అనుకుని అమాంతంగా ఆమెపెట్టెమీదనుంచి కిందికి దుమికి పెట్టెను రెండుచేతులతో దింపినాడు. దింపి తనపౌరుషమును లోకమునకు చాటినాడు. చాటినసంగతి ఆమె గ్రహించినదా లేదా అని తెలిసికొనుటకై కాబోలు, ఆమెవైపు చూసినాడు. లేదులేదు; ఆమెవైపు ముఖం తిప్పినాడేకాని కళ్ళుమాత్రం

ఆవిడమీద పడలేదు. అవి యెవరినో చూస్తున్నట్లున్నాయి కాని ఆమెను చూస్తున్నట్లు లేవు. తరవాత ఆయన, "పెట్టె చాలా బలువుగా వుందండీ!" అని తనకుగల వస్తుగుణ విజ్ఞానమును వెల్లడిచేసినాడు. "అవును, బలువుగానే వుంది" అని ఆ పూర్వసువాసిని ఆతని వాక్యమును బలపరిచింది.

ఇంతట్లో కూలివాడు మూటలున్నాయా అని రాగా విశ్వస్త మాట్లాడకముందే మనకథానాయకుడు వాడిచేతులో బేడకాసుపెట్టి పెట్టె అవతల పెట్టించినాడు.

"బండి ఎక్కడికి కట్టించవలసి వుంటుందో?" అని తన సందేహము వ్యక్తపరచినాడు మనకథానాయకుడు.

"సెబాసు, ఎంతమాట! మీ రెవరో! మీకు శ్రమ యివ్వడం........"

అనబోతూండగా ఆయన, ఇన్నీసుపేట కట్టించనా? అని ప్రశ్నించినాడు.

"ఆర్యాపురం వెళ్ళవలసివుంది కాని-మీ రెక్కడికి వెడతారు?" అని ఆమె అన్నది.

అయితే నాళంవారిసత్రానికి బండి కుదురుస్తాను అని ఆయన బండి కుదిర్చినాడు.

బండి ముందు నడుస్తున్నది. బండివాడు నడుస్తూ బండి తోలుతున్నాడు. ఆయన వెనకాల బయలుదేరేడు.

"నాకోసంమీరుచాలాశ్రమపడ్డారు"అని విశ్వస్తఅన్నది.

"ఎంతమాట! మీ రలా అనకూడదు. మీబోటివాళ్ళ కోసం శ్రమపడకపోతే నే నెందుకు బతకడం?" అని తన జీవితాశయము వెల్లడిచేసినాడు.

"మీది రాజమండ్ర మేనా? మీ పేరెవరండి?" అని విశ్వస్త ఆతనిజీవితచరిత్రపై తనకుగల అభిమానమును తేట తెల్లము చేసింది.

"మాది కాకినాడ అయితే నేమి, నాకు ఒక ఊరంటూ లేదు. నాపేరు అప్పయ్—కాదు ఏమిటీ అన్నారూ!

నాపేరు అప్పారా వంటారు. అయితే మీది ఆర్యాపుర్ం కాపర స్తలం కాదనుకుంటాను!"

''అసలు మాది గుంటూరు. ఏంచెప్పను, నారాత యిలా రాసి వున్నది. అనుభవించక తప్పుతుందా" అని కంట తడి పెట్టింది ఆమె.

''ఊరుకోండి. ఏం చేస్తాము! నే నెవరితో చెప్పుకోను?" అని అప్పారావు కంటతడిపెట్టేడు.

"నా కింతరాత రానుండగా ఒకళ్ళని అనవలసిన పని యేమిటి? కుదురు లేకుండా...." అని దీనస్వరముతో విల పించ బోయింది.

"ఏం చెప్పను? తలుచుకుంటే దుఃఖంచేటు! నమ్మ తారో లేదో కాని సరిగ్గా మీ పోలికేసుమండి!" అని అప్పా రావు విలపించినాడు.

విశ్వస్త పెదవులలోనుంచి కొంచెంగా చిరునవ్వు వచ్చి "నిజంగా?" అని అన్నట్లున్నది.

"నిజంగా. మీరు నమ్మండి, మానండి. అచ్చంగా మీ రూపమే" అని మళ్ళీ కంటతడిపెట్టి "అదే బతికివుంటే ఇన్ని పాట్లు నాకెందుకు సంభవిస్తాయి" అని నిట్టూర్పు విడచి నాడు.

విశ్వాస్త వినవట్టు నటిస్తూ "ఆయనే బతికివుంటే, అడ్డమయినవాళ్ళూ ఇలా నన్నెందుకు లోకువ చేస్తారు!" అని తన వర్తమాన స్థితిని గురించి విచారించింది.

ఆమాటలు వినడంతోనే అప్పారావుగుండెలో రాయి పడింది. కొంప మునిగిం దనుకున్నాడు. మంచిచెడ్డలు తెలియకుండా ప్రవర్తించినందుకు తగినశాస్తి జరిగిం దనుకున్నాడు.

ఇం కెప్పుడూ ఇలాంటిపని చెయ్యనని మనస్సులో ఒట్టు పెట్టుకున్నాడు; తన్ను తాను నిందించుకున్నాడు; గట్టిగా నాలిక కొరుకుకున్నాడు; ఆడవాళ్ళను నమ్మరాదురా బతికి వుండగానూ అనుకున్నాడు.

"తరుణివిభ్రమంబు తలపోయ శక్యమే ధాతకైన వాని తాతకైన" అనే పద్యం జ్ఞాపకం వచ్చింది. ఏలూరు ప్రయాణం చెడి యింతమట్టుకు వచ్చిందికదా అనుకున్నాడు. రాజమంద్రంలో మెతుకులు వచ్చేవిధం ఎలాగ? మళ్ళీ ఏలూరికి ఎప్పుడు బండి వెళ్లుతుంది? అది తెలుసుకోవడం ఎలాగ? అని ఆలోచిస్తున్నాడు. ఇంకా అక్కడ నిలపడితే ఏమి చివాట్లు తగులుతాయో, యేమి చిక్కులు సంభవిస్తాయో అని వెనకబట్టడానికి ప్రయత్నాలు చేస్తుండగా ఆమె, "చూశారా యీవుత్తరం నమ్మించి ఎలాగ గొంతుకకోసేడో" అన్నది. అప్పారావుకు కొంతమట్టుకు ధైర్యం చిక్కింది. ఉత్తరం పుచ్చుకొని యిలా చదువుకున్నాడు.

బెజవాడ,

శ్రీమతి నరసాంబకు - సుబ్బారాయుడు రాసేది ఏమనగా: మన వివాహం విషయంలో గుంటూరు నీవు రావల

సిందనిన్నీ, అక్కడ యావత్తు సంగతులూ పరిష్కరించుకొని వివాహం చేసుకుందామని చెప్పియున్నాను. కాని మాతల్లి దండ్రులకు ఈ వ్యవహారం తెలియడంవల్లనూ, స్నేహితులు వెళ్లవద్దని బలవంతం చెయ్యడంవల్లనూ నేను గుంటూరు రాలేక పోయినాను. ఇందువల్ల నీకు తెలియచెయ్యడం ఏమంటే, నేను నిజంగా నిన్ను ప్రేమించివున్నా ప్రస్తుతంలో నిన్ను పెళ్లి చేసుకోడానికి వీలులేదు. నీవు తక్షణం రాజమండ్రికి వెళ్లిపోవలెను. వెనుకనుంచి వీలునుబట్టి వుత్తరం రాస్తాను. ఖర్చునిమిత్తం ఈ వుత్తరంతో అయిదు రూపాయిల నోటు పంపినాను. ఈ విధంగా రాయవలసి వచ్చినందుకు విచారిస్తున్నాను.

గ్రహించవలెను,
సుబ్బారాయుడు వ్రాలు.

"ఎంతద్రోహం చేసేడూ! ఇతగాడు చాలా దుర్మార్గుడు లా వున్నాడే!" అని తన కోపాన్ని, సుబ్బారాయుడి యెడల తనకుగల అభిప్రాయాన్ని ఒక్కమారు తెలియజేసేడు.

"ఇంక నన్ను చూసేవా రెవరు? ఏకాకినై యిలా తిరగవలసిందే. నాబతుకు ఇలా అయిపోయింది!" అని నర్సాంబ మళ్ళీ కంట తడి పెట్టింది.

"విచారించకండి. మీరు విచారి స్తే నేను విచారించినట్లుంటుంది. మీరు ఏకాకిగా వుండవలసిన కర్మ మేమిటి నేను బతికివుండగాను—? మీకు అభ్యంతరం లేకపోతే సరే—"

నర్సాంబ మాట్లాడలేదు.

"మీరు సందేహించవలసినపనిలేదు. నేనూ కొంత మట్టుకు ఇంగ్లీషు చదువుకొన్నాను. ఇంగ్లీషు మాట్లాడగలను కూడాను. తెలుగులో కవిత్వం చెప్పుతాను. వుద్యోగంలో వున్నాను. వర్తకం చేద్దామనికూడా వుంది.—"

నర్సాంబ కొంచెం నవ్వింది.

ఇంతట్లోకే బండి నాళంవారి సత్రందగ్గిరికివచ్చి ఆగిపోయింది. సత్రంలో వారిద్దరూ ఒకగది పుచ్చుకున్నారు. ఆరోజునే వారిద్దరికీ పెళ్ళి సంబంధం స్థిరపడింది. రెండు రోజులు పోయినతరువాత పెళ్ళి ముహూర్తం పెట్టుకోవచ్చునని అనుకున్నారు.

ఆరాత్రి అప్పారావు కాకినాడ వెళ్ళినాడు. పిల్లవాళ్లను ఇద్దరినీ సత్తెలింగం సత్రములో అప్పజెప్పినాడు. అక్కడ బడిలోనే వాళ్లను చదువుకు అప్పజెప్పినాడు. కుఱ్ఱవాళ్లు ఏదో మూడిందని చాలా ఏడ్చేరు. తండ్రితో వస్తామని మంకుపట్టు పట్టేరు. వాళ్లని ఊరుకోబెట్టడం బ్రహ్మాండం అయింది. మరునాడు అప్పారావు బయలుదేరి రాజమండ్రం వెళ్ళేడు. నర్సాంబ యితనికోసం ఎదురుచూస్తున్నది. వారిద్దరికీ రాజమహేంద్రవరం తోటలో పెళ్లి జరగగలందులకు ముహూర్తం మధ్యాహ్నం మూడుగంటలకు ఏర్పాటు చేశారు.

పెళ్లికొమారుడు మధుపర్కములు ధరించినాడు. తెల్లని షర్టు తొడుగుకొన్నాడు. చుక్కబొట్టు పెట్టుకున్నాడు. పెళ్లికూతురు కొత్తచీర కట్టుకుంది. జాకెట్టు తొడుగుకుంది. కాళ్లకు

పసుపు రాచిందో లేదో చెప్పడానికి వీలులేదు. ఎందుచేత నంటే అక్కడకు వచ్చిన పెద్దమనుష్యులలో ఈ విషయమై కొంత చర్చ జరిగింది. పసుపు రాసుకుందని కొందరూ— సుతరామూ రాసుకోలేదని మరికొందరూ. మొత్తంమీద దీని నిజానిజాలు పైకి తేలేయికావు.

పెళ్లి చేయించడానికి ఒక పురోహితుడు వచ్చేడు; నాలుగు రూపాయలికి ఒప్పుదల అయి వచ్చినాడట. ఏలాగయితే నేమి పుస్తె ముడిపడింది. కరతాళ ధ్వనులతో హిప్పుహిప్పుహు ర్రాలతో మహదాశీర్వచనము ముగిసింది. తరువాత అప్ప గింతలు. ఒక పెద్దమనుష్యుడు వచ్చి పెళ్ళికుమార్తెను పెళ్ళి కుమారుడికి వప్పజెప్పినాడు. యథాప్రకారం "అష్టవర్షా భవేత్కన్యా పుత్రవత్ పాలితా మయా ...." ఇత్యాది శ్లోకం చదివేడు. అష్టవర్షా అనేబదులు ఇరవైయేళ్ళు (వింశతి వర్షా) అంటే బాగుంటుం దని కొందరు అనుకొన్నారు. అసలు ఆశ్లోకమే చదవడం తప్పని యింకా కొందరు అభి ప్రాయపడ్డారు. ఎలాగైతే నేమి వొకపెళ్ళి జరిగినది; ఒక కుటుంబము—కాదు—రెండు కుటుంబాలు నిలబడ్డవి.

1920